

Valerjan Pidmohylnyj

Váňa

Překlad: Tereza Chlaňová

Každé ráno Váňa vstával v osm hodin, umyl se, políbil tátu s mámou a vypil hrnek čaje. Všechno to dělal ve spěchu, protože po ránu měl vždycky nejvíc napilno. Nejprve běžel na zahradu, aby se podíval, jestli už nedozrálo rajče, které včera začínalo červenat. Musel také vytrhat plevel na záhoncích, kde byly vysázené květiny, poté se potichoučku vytrhat ze dvora, tak, aby ho nikdo nepozoroval, a utíkat do stepi ke strži. Tam, daleko od lidí, měl Váňa svoji zahrádku, kde na jaře zasadil rajčata a melouny. Pravda, uchytily se jen dvě sazeničky rajčat a jeden meloun, ale i s takhle malým políčkem měl plné ruce práce: třikrát týdně s sebou musel nenápadně brát lahev s vodou a všechno zalít.

A do té doby, než zelenina dozraje a bude možné ji utrhnout a sníst, musí být Váňa ve střehu – nikomu z kamarádů se nesmí o zahrádce zmínit ani slovem, protože by mu samou závistí všechno zničili. A jak rád by se pochlubil tím, co mu vyrostlo! Jak rád by viděl ty závistivé pohledy! Ale takové potěšení si musí nechat ujít.

Aby odolal pokušení, začal dokonce méně běhat s kamarády po venku a raději seděl doma v pokoji a stavěl si z kostek kolejničky.

Poté, co dopil čaj, vyšel na dvůr podívat se na pašíka, kterého dostal od mámy. Pašík byl celý zrzavý a všichni sousedé ho chodili okukovat – právě kvůli té neobyčejné barvě. Váňu nesmírně těšilo, že tenhle výjimečný pašík patří zrovna jemu, a proto o něj taky náležitě pečoval. Vzal klacík, prostrčil ho škvírou v chlívku a začal ho opatrně drbat za uchem. Pašík, jen co pocítil chlapcovu přízeň, se rozvalil břichem nahoru a chrochtal blahem. Když byl Váňa s pašíkem hotový, šel se podívat na rajče – opravdu se pěkně zbarvilo, ale jen z jedné strany. Váňa ho utrl, bál se totiž, aby do něj nezačaly klovat slepice, a dal ho dozrát na chlívek. Záhonky byly zaplevelené jen málo, pletí tak mohl odložit na zítřek.

Teď už zbývalo jen to hlavní – pokradmu proklouznout do strže na vlastní zahrádku.

Venku nikdo z kamarádů nebyl. Váňa rychle utíkal nahoru na kopec a pak zase seběhl do doliny. Dál už krácel tiše a zamotával se do vysoké trávy, z níž vyskakovaly roje kobylek a s šelestem se rozlétaly do všech stran. Odkudsi shůry se linul skřivánčí zpěv – veselý, lehký a pronikavý. Do všech stran až k obzoru se doširoka rozprostírala step, jednotvárná a nekonečná.

Váňa se stepi bál. Byla tísnivá a mlčenlivá. Kdyby nebylo zpěvu skřivana a cvrkání kobylek, asi by se do stepi nikdy nevydal. Zpod nohou se jako hustá mlha linula vůně mateřídoušky – těžká a dráždivá. Mísila se s žhavými slunečními paprsky a plnila hlavu předzvěstí vytouženého sladkého spánku. Tráva ve stepi

nebyla zelená, ale žlutošedá, jako by z ní někdo zlý vysál životodárné šťávy a zanechal jen ubohá vysušená stébla.

Váňa šel hlouběji do stepi. Nevedly tam žádné cesty ani pěšiny, neboť tam nikdo nejezdil ani nechodil. Strž byla daleko, vymlela ji dešťová voda a s každým rokem se prohlubovala a byla čím dál hrozivější. Ostře se zařezávala přímo doprostřed rovné stepi a její strmé hliněné svahy žlutě zářily. Jako by někdo úmyslně vytrhl kousek země, aby bylo vidět, že uvnitř je step žlutější než na povrchu.

Strž se klikatila a tu a tam ze stepi vytrhávala velikánské hroudy hlíny, všude však byla strmá, žlutá a hluboká.

Když ji Váňa uviděl poprvé, dlouze se na ni díval, celý rozechvělý strachy – mlčela tak děsivě, jako by skrývala tajemství. Zdálo se mu, že země se rozestoupila a čeká, až se někdo ponoří do jejího nitra. Tehdy se k sobě pozvolna začnou s neúprosnou zarputilostí přibližovat její stěny a bez ohledu na šílený křik a zběsilý povyk zadusí svou neopatrnou oběť a poté se opět rozestoupí, aby dál lákaly lidi. Když do strže Váňa scházel poprvé, udělal nejdříve krok a nějakou dobu vyčkával, zda se opravdu stěny nezačnou přibližovat. Teprve když se přesvědčil, že se nic neděje, uklidnil se a udělal krok druhý.

Začal opatrně scházet dolů ze srázu; suchá hlína se mu drolila pod nohama a aby se nesvalil dolů, chytal se trnitých keřů kustovnice – jediné rostliny, která se na úbočích zelenala. Na dně strže zářivě plály sluneční paprsky a odrážely se od žlutých stěn. Veškerou vláhu z hlíny vysálo slunce a suchý vzduch nasycený trpkým hliněným prachem škrábal v hrdle při každém nadechnutí; Váňovi se dělaly mžítka před očima, měl chuť vypláznout jazyk a začít rychle dýchat s otevřenou pusou, tak, jak to dělají psi.

V jednom místě se strž zužovala, průchod zatarasilo několik stromů, které neznámo jak dokázaly i v takto nepříznivých podmínkách přežít. Tahle úžina byla tím nejděsivějším místem celé strže a není divu, že se jí Váňa bál. Jednoho dne, když se prodíral skrz dotěrné větve stromů, zachytil se cípem košile o pahýl větvičky. Když se otočil, uviděl mezi změtí větví matné obrysy čehosi velikého a šedého. Jen co si uvědomil, že ho za košili chytil lidojed a ne a ne ho pustit, protože se ho chystá sníst, spustil nepřičetný křik a ten křik se jako hlasitá ozvěna rozléhal po celé strži. Po chvíli se rozběhl a kousek košile přitom zůstal přichycený na pahýlu. Z divokého křiku, který jako by po něm strž opakovala, se Váňovi svíralo srdce, neohlížel se ani napravo ani nalevo a jen slyšel, jak zezadu dupe cosi těžkého. V tu chvíli upadl na prašnou zem, tloukl o ni hlavou a drápal ji rukama v předsmrtném úleku.

Jen co se trochu uklidnil, pokusil se lézt nahoru, ale nakonec si to rozmyslel, našel malý klacek, lehl si na zem a začal se plazit směrem ke stromům. Než se odvážil učinit šílený skok, upřeně hleděl ostřížím zrakem do hustého porostu, poté se vrhl s klackem zdviženým vzhůru do spleťového větvení, ale nikde nikdo. Tehdy si Váňa sedl a samou radostí se rozesmál – lidojed utekl, lidojed se vylekal!

Po takovém nečekaném setkání Váňa dlouze přemítal, zda nebude lepší chodit stepí a té strašné úžině se vyhýbat; jenže myšlenka na lidojeda nebyla jen děsivá, ale zároveň i vábila – tajemství důkladně skrytá mezi žlutými drolíci se stěnami strže přitahovala Váňu jako silný magnet.

Příště, když přišel ke strži, neovladatelně ho to lákalo sestoupit do ní v tom samém místě jako minule. Znovu se přiblížil ke stromům, ale necítil nic, jen pekelný chlad. Ruce a nohy měl ledové, cosi tíživého mu svíralo hlavu, srdce sotva tlouklo; obličej měl bledý jako umrlec a těžce našlapoval. Se zaťatými zuby a sevřenými pěstmi vlezl do houští a ani se nebránil před větvemi, které mu drásaly obličej. Když úžinu zdolal, začal samou radostí pobíhat kolem jako smyslů zbavený. Radost mu naplnila hrud' a drala se ven jako smích a pláč. Váňa se smál i plakal zároveň.

Kousek dál od strašného místa na sebe poutal pozornost kousek černé půdy – vyjímал se na pozadí okolní žluté hlíny. Zelenaly se tu dva keříky rajčat a sazenice melounu, pečlivě ohrazené pomocí klacíků. Váňa narovnal jeden z nich – stál nakřivo. Jinak bylo všechno jaksepatří, jak to mělo být.

Pokaždé, když sem Váňa přicházel, bál se, že uvidí kromě těch svých i stopy někoho jiného. Nejenže by pak zanikla jeho zahrádka, ale i samotná strž by ztratila své tajemství a přitažlivost. Váňa považoval strž za svou vlastní od chvíle, kdy odsud vyhnal lidojeda. Jednou s rozhodností přikázal strži, aby nikoho nepouštěla na své dno, a aby svými stěnami zadusila každého, kdo by se odvážil sem sestoupit. Strž příkaz mlčky vyslechla a Váňa v tom mlčení uslyšel jakýsi příslib či přímo svatou přísahu.

Když se vracel domů, potkal jednoho ze svých kamarádů – Mytku, kterého moc v oblibě neměl. Neměl ho rád, protože Mytka byl silnější než on, a navíc pokaždé v lese našel moruše nebo divoké hrušky a ukazoval svůj nález jen tehdy, když dostal pár kopějek.

Teď Mytka běhal po ulici a dělal, že jezdí na velkém klacku jako na koni, bič v rukou, a podle jeho radostného širokého úsměvu Váňa poznal, že Mytka zase něco našel.

„Nazdar,“ zahulákal Mytka. „Kdes byl?“

„Projít se.“

„A víš, co jsem našel? Našel jsem v lese žlutý meloun. Na mou duši, opravdický meloun. Už žloutne.“

Začínalo to být zajímavé.

„Ukaž,“ škemral Váňa.

Mytka mu ale ukázal jen zaťatou pěst.

„A tohle bys nechtěl? Sám ho sním. Je to pořádný meloun.“

Mytka se vesele zasmál a poskočil na svém koníkoví. Váňa měl sto chutí ho uhodit. Náhle se však Mytka přestal smát, přitočil se k Váňovi a pošeptal mu do ucha:

„Vím, kde je Broček.“

Váňa zavrával.

„Lžeš! Kde?“

„No, řeknu ti to. Ale musíš mi dát svou černou pistolku, pak ti to povím. Jinak to ani nezkoušej.“

Mytka švihl bičem, znovu osedlal klacek a skákal dál po ulici, nohama přitom vířil oblaka prachu. Váňa chvíli postál na místě a poté se pomaloučku vydal domů. Měl na Mytku zlost a nechtěl uvěřit tomu, že by Mytka věděl, kde je Broček.

Váňova Bročka pokousal vztekly pes, takže ho museli utratit. Předtím, než ho zabili, přivázali ho na dvorku na provázek a drželi ho tak dva dny, aby si byli jistí, že má opravdu vzteklinu.

První den byl Broček klidný a jen sem tam začínal hlasitě štěkat, čímž dával najevo svou nespokojenost se situací, ve které se ocitl. Váňa měl zakázáno se k psovi přibližovat, takže se na něj jen zdálky díval a nechápal, proč Bročka přivázali a proč k němu nesmí chodit a pohrát si s ním jako dřív. Když mu Váňa přinesl chleba, Broček ho chytil ještě ve vzduchu, kroutil ocáskem a skučel.

Druhý den jako by to už nebyl on. Oči se mu nalily krví, zvětšily se a čišela z nich zlost, pes chrčivě štěkal a rval se z provazu. Potom stáhl ocas, zvedl hlavu a zavyl – zprvu tiše a žalostně, posléze divoce, nespoutaně a hlasitě. Váňa ho chtěl uklidnit a přinesl mu chleba. Broček se na chleba vrhl tak, jako se pes vrhá na kámen, který po něm kdosi hodí, začal chleba hryzat, rozhazoval ho na všechny strany a nepřestával přitom chrčet a výt.

„Bročku, Bročku,“ zavolal na psa Váňa.

Broček vytáhl hlavu a podíval se na něj zastřenýma očima. V onom nepřítomném pohledu, v zarudlých a nechápavých očích, v otevřené tlamě, z níž tekly sliny, Váňa spatřil to, čemu se říká vzteklin. Nevěděl a nechápal, co to je, ale ihned pocítil celým svým srdcem, že je to síla nelítostná a ničivá, a začalo mu být úzko. Běžel za mámou a volal:

„Mámo, mámo, ten Broček se tak divně dívá...“

Váňu poslali ven, aby si šel hrát. Bročka zastřelili a odtáhli neznámo kam. Váňa plakal, prosil, aby mu Bročka ukázali, ale ujistili ho, že pes se z motouzu utrhl a zaběhl se. Váňa tomu uvěřil a uklidnil se.

A teď Mytka říká, že ví, kde Broček je. A za to, že mu ho ukáže, chce jeho pistolku, sice trochu rozbitou, ale i tak se s ní Váňa nechce rozloučit. Jenže měl sto chutí se na Bročka podívat. Po obědě vzal pistolku, dlouho se na ni díval a přemýšlel. Začal stavět koleje, ale nešlo mu to. Vyšel tedy ven, kde si Mytka hrál s míčem. Váňa ho zavolal a navrhl mu:

„Dám ti tuhle pistolku a ty mi ukaž, kde je Broček.“

Mytka chvíli pistolku převracel v rukách.

„Nic moc, ale budiž. Tvoje máma se po ní shánět nebude?“

„Řeknu, že jsem ji ztratil.“

„Dobře. Tak pojďme.“

„Kam?“

„Do lesa. Je v lese.“

„Co tam dělá?“

„Jak to myslíš?“ zasmál se Mytka. „Vždyť je zabítý. Leží tam.“

Váňovi se rozbušilo srdce a oči se mu zalily slzami, ale nic neřekl. Vyrázili.

Les byl rozlehlý a hustý. Kdo do něj vcházel, jako by se náhle ocitl v jiném světě. Z jedné strany oné stěny stromů byl život, slunce, den, a z druhé – smrt, chladný večer. Čpělo to tam vlhkou zemí a rostlinami; nohy šustily po šedožlutém loňském listí a praskaly suché, popadané větvičky; stromy mlčenlivě zdvihaly vzhůru své šedé kmeny pokryté plesnivinou a mechem. Odkudsi se neslo skřehotání a bzučení neviditelných bytostí, které v lese žily; toto jednotvárné skřehotání i zpěv dalekých ptáků nedokázaly narušit ticho, které odpradávná v lese panovalo – naopak, dodávaly mu harmonii a činily ho úplným.

Nahoře, kde se vrcholky stromů proplétaly ve vzájemném objetí, skrze nějž nepronikalo ani světlo nejjasnějšího dne, zněly zpěvy samotného lesa – smutné jako hoře, zahloubané jako počátek lásky, záračné jako vzplanutí. Tyto zpěvy vábily k čemusi vznešenému a prapodivnému, ale neznámému. Ať by člověk poslouchal sebevíc – nic by nezaslechl, ať by žadonil sebevíc – nedoprosil by se: les neřekne, k čemu vábí jeho zpěvy – čarovné jako radost, voňavé jako step, nespoutané jako první zahřmění.

Mytka s Váňou se vzali za ruce.

„Já se bojím,“ řekl Váňa. „Proč tak šumí?“

„Les? Opravdu, proč tak šumí?“

Oba se zamysleli a zastavili.

„Já myslím, že ho něco bolí,“ řekl Váňa.

„Možná. Měli bychom si pospíšit.“

Došli k bažině. Nohy se jim až po kotníky bořily do lepkavého, chladného bahna a vzduch byl těžký, prosycený plesnivinou rostlin a vůní pestrých bahenních květín, takže se jen stěží dalo dýchat. Právě tam, vedle šustivého rákosu, na pošlapané, jindy však nadýchané trávě, ležel Broček. Na boku, na těch místech, kde ho zasáhl brok, se červenaly hrudky zaschlé krve. Nad rozšklebeným bokem s nepříjemným pronikavým bzučením kroužily zelenkavě zlaté mouchy, polekalo je, když se objevily dvě děsivé a pro ně záhadné bytosti. Posléze se mouchy uklidnily, znovu usedly na Bročka a začaly se prohánět po krvi, zastavovaly se chvíli tu, pak zas tam – kde se zrovna objevila zvlášť chutná místa.

Oči měl Broček zavřené a jako by pomalu, téměř nepozorovaně dýchal. Váňa si hned všiml, jak se rytmicky pohupuje jeho bok pokrytý mouchami.

„On dýchá!“ vykřikl Váňa.

„Máš pravdu,“ zašeptal Mytka. „Dřív jsem si toho nevšiml. Takže je živý.“

Stáli tam a nevěděli, co dělat.

„Víš co?“ řekl Mytka ponuře. „Pojď, dobijeme ho, aby se netrápil...“

„Jak to myslíš?“ zeptal se Váňa. „Pistolkou to nepůjde, tou nikoho nezabiješ.“

„Ne z pistolky... Prostě kamením nebo klacky.“

„Dobře,“ odpověděl Váňa a zachvěl se.

Běželi nasbírat kameny a natahali jich celou hromadu. Jako první hodil kámen Mytka. Kámen těžce a tlumeně udeřil Bročka do boku a vyplašil mouchy; v bažině zaskákaly žáby. Pak hodil kámen Váňa a netrefil se. Kámen pleskl o zem a okolo se rozletěly kousky šedého, řídkého bláta.

Váňa se cítil ponížený, vzal do rukou kamenů, co to jen šlo, přiběhl k Bročkovi a na vzdálenost jednoho kroku ho začal zběsile bít do hlavy, do boku, do břicha. K Váňovi se přidal i Mytka a ve dvou házeli kameny, těžce oddechovali, byli jak smyslů zbavení a necítili jiné přání, než trefit se do Bročka a dobít ho. Jejich tváře se protáhly a zbledly; chvílemi se na nich míhalo šílenství a v široce rozevřených očích probleskovalo cosi tupého a divokého. Když došly kameny, popadli do rukou tlusté klacky, které na Bročkově těle přerývavě bubnovaly. Mytkovi spadla z hlavy čepice a pokaždé, když se rozpřáhl klackem, rozcuchané vlasy mu vstávaly na hlavě; v těch chvílích byl strašný.

Bročka bili, dokud jim z třesoucích se rukou nevypadly klacky. Poté se jich však zmocnilo rozhořčení nad tím, že už nemají sílu bít psa dál, ač by chtěli, a ovládl je doposud neznámý, nezvladatelný vztek. Váňa chroptěl únavou, byl zadýchaný a sotva se držel na nohou; Mytka jen supěl a čas od času polkl slinu. Podívali se jeden na druhého a po nevysloveném souhlasu udělali pohyb směrem k Bročkovi, chystali se ho chytit, trhat na kusy, vyrvat mu oči a jazyk, zakousnout se mu do těla svými zuby, ale jak na Bročka pohlédli, zastavili se. Broček tam nebyl: místo něj ležel neforemný rudošedý kus masa.

„Á-á-á-á,“ nepřítčně zavřeštěl Váňa a dal se na útěk.

Hned za ním běžel i Mytka. Zachytávali se za větve, zakopávali a znovu se zvedali, běželi s dopředu napřaženýma rukama, aby se neuhodili o kmen některého ze stromů, protože před očima se jim míhaly temné skvrny a mžitky.

Na okraji lesa se zastavili a několik minut oddechovali, aniž by řekli jediné slovo. Poté se pomalu vydali domů. U domu Váňa celý nesvůj, jako by to ani nebyl on, řekl:

„Nikomu to... neříkej.“

Mytka zakýval hlavou, vyndal z kapsy pistolku a podal ji Váňovi.

„Na, tady ji máš zpátky... nechci ji...“

Váňa vzal pistolku a ani se nepodivil, že mu ji Mytka vrátil.

Doma si lehl na postel a zabořil hlavu do polštáře.

Cítil, že udělali něco špatného. Trápilo ho to a hlodalo, takže se nakonec neudržel a rozplakal se. Rozplakal a lekl se, že někdo přijde, uvidí jeho slzy a určitě uhodne, co dělal půl hodiny předtím. Přestal tedy plakat, sevřel polštář oběma rukama a potichouнку ležel přimáčkнутý ke zdi, aby si ho nikdo nevšiml. Ale v jeho nitru se jako těžká oblaka válel temný smutek a svíral křehkou hrud' tohoto malého člověka. Zatoužil jít někam mezi cizí lidi, kteří si budou myslet, jaký je to hodný a milý chlapec. Pocítil lítost nad tím, co už je nenávratně zničené,

rozšlapané a co už nejde vrátit zpátky. Ten žal, který se proplétal a mísil s dosud nevysloveným strachem před zaslouženým trestem, tiskl bolestivě jeho hrud' a Váňa se hlasitě rozeštkal. Bylo slyšet jen přerývané vzlyky.

„Ó-ó-ó-ó!“ táhl Váňa čím dál hlasitěji a hlasitěji.

„Ú-ú-ú-ú!“ skoro až chroptěl, potom utichal, až dokud úplně neumkl a zdálo se, že se uklidnil. Po chvíli však tento nejistý klid znovu rozetnul nářek, který dosahoval pronikavých vřeštivých tónů, aby po chvíli opět utichl. Slzy mu netekly, a proto Váňa pocítoval čím dál větší tíhu, jako by jeho hrud' s každou další chvilkou něco tížilo víc a víc. Jako by v pláči chtěl vylít veškerý svůj smutek, smutek srdce, které cítilo, že udělal něco, co udělat neměl. Jenže ten smutek se naopak zvětšoval, opřádal ho jako neúprosná, hustá a neproniknutelná mlha.

„Ó-ó-ó-ó!“ sténal Váňa a v tom sténání již nebyl dětský pláč. Byl to křik matky, která vidí, jak trýzní její dítě, bylo to vzdychání člověka vpředvečer smrti.

Přiběhla máma a stará chůva, začaly ho uklidňovat a vyptávat se, co se mu stalo.

„Váničko, Váničko, chlapečku můj, co je s tebou?“

Váňa se jen zachvěl a přitiskl se k polštáři. Stydl se ukázat svůj obličej, protože se zdálo, jako by v něm měl všechno vepsáno a každý si mohl přečíst to, co sám před sebou schovával v temných hlubinách duše.

„Běhal jsem a upadl... bouchl jsem se... bolí to...“ pronesl přerývavě, jako kdyby škytal.

„Co sis natloukl?“

„Koleno... tadyhle...“

Máma se k němu naklonila a natlučené koleno políbila. Váňa se k ní přivinul.

„Maminko, máš mě ráda?“

„To víš že mám, chlapečku můj... vždyť jsi můj brouček...“

Po příhodě s Bročkem začal být Váňa zádumčivý, uzavřený a tajnůstkářský. Za kamarády téměř nechodil a neustále seděl v pokoji a stavěl z kostek kolejničky. Učil se svědomitě, na hodinách dával pozor, ale ve všem, co dělal, začala být patrná roztržitost, jako kdyby nemyslel na to, co dělá. Oblíbil si také strašidelné pohádky a poslouchal je s takovým výrazem, jako by chtěl najít odpověď na nějakou otázku. Máma si samozřejmě změny v synově chování všimla, a dokonce o tom mluvila i s otcem. Otec pro to však měl své vysvětlení: Váňa konečně pochopil, že pro něj, syna majitele tak velikého hospodářství, se nehodí kamarádit se s budoucími vozky a sluhy. Z toho je třeba mít jen a jen radost. A že začal být Váňa zádumčivý? Tak to také není marné. Třeba z něj bude vědec nebo spisovatel. Matka se uklidnila a Váňu nechali být, dali mu pokoj.

Myšlenky na strž, kde byla jeho zahrádka, od sebe Váňa odháněl a přestal tam chodit. Neochotně a zřídka kdy vycházel z pokoje, nerad zůstával o samotě. Dokonce i když stavěl železnici, musela vedle něj sedět chůva – babička Hanna,

která ho kdysi hlídávala a teď u nich bydlela, pletla rukavičky a drala peří. Když Váňu vláčky omrzely, sedal si vedle babičky, bral ji za ruku a žadonil:

„Vyprávěj mi o loupežnících...”

„Ale prosím tě, ty jeden! Prý o loupežnících! Neznám žádné vyprávění o loupežnících. Loupežníci jsou špatní lidé a na onom světě se budou smažit v pekle.”

„Babičko, a kdo ještě bude v pekle?”

„Kdo neposlouchá, kdo se pere, kdo nadává...”

Váňa poslouchal, a přitom se tiskl k babičce.

„Budou se tam vařit v kotlích plných smůly a čerti je budou, pánbůh odpust', železnými vidlemi píchat a za jazyky věšet. Bože můj, odpust' nám naše hříchy!”

Babička vzdychala a pro jistotu si dělala přes ústa křížek.

„Babičko, a Bročka do ráje pustí?” zeptal se jednou Váňa.

„Jakého Bročka? Toho, co u nás byl? Vždyť je to pes, nečisté zvíře, cožpak ten by mohl do ráje? Říkat takové věci je hřích, Váňo, pán Bůh tě potrestá.”

„A kde teda bude?” ptal se Váňa.

„Jak to myslíš? Nikde. Zdechnul a hotovo.”

Ale takové obrázky si Váňa nemaloval. Jasně viděl, jak Broček běhá po zelené rajské zahradě, zdravý, s černou srstí, radostně štěká a bohabojně a svatí mužové mu házejí chléb a maso. Dokonce i sám Bůh, staříčkový a šedovlasý, s dlouhým plnovousem a kníry, jako má hlídač Juchym, se usmívá a drbe Bročka za krkem. A vesele, moc vesele se tam Bročkovi žije.

I jiný obrázek však proplouvá Váňovi před očima. Ve velké pochmurné místnosti, kde to čpí čímsi seškvařeným a spáleným, se na kovové pánvi smaží on a Mytka. Bolí to. Černí chlupatí čerti je štouchají zaostřenými sukovicemi, potom je házejí do vroucí smoly, a oni křičí a svíjejí se bolestí. Občas tam nahlédne Matka Boží a tiší muka všech hříšníků; když však přichází k nim, říká:

„To jsou ti chlapci, kteří mučili Bročka a zabili ho? Těm pomáhat nebudu. Jen ať trpí v nekonečných mukách...”

A oni prosí, pláčou, padají na kolena.

„Mámo, mámo, máš mě ráda?” ptá se Váňa.

„To víš že mám, a moc. Co tě to popadlo?”

„Sed' tu u mě, než usnu.”

Máma si k němu sedala, hladila ho po hlavě a někdy ho zasypávala polibky.

„Mámo, řekni, je peklo?”

„Je, děťátko moje, tam jsou hříšníci...”

„Já nechci, aby bylo peklo... Mámo, řekni, že peklo není.”

„Jenže ono je, ale ty se ho bát nemusíš: ty jsi hodný, poslušný, můj synku.”

„A Bůh je dobrý?”

„Dobrý, moc dobrý, můj holoubku. Každé ráno a večer se k němu modlíme, to je třeba.”

Tehdy se Váša uklidnil, ale usnout i tak nemohl. Poslední večery se Vášovi zdálo, že ve škvíře mezi postelí a stěnou kdosi vystrkuje tlapy a škrabe jimi o zeď, jako kdyby se nějaké zvíře chtělo vydrápat z podlahy na postel. Váša se ze strachu sunul až na kraj lůžka, sotvaže nespádl dolů. Ráno chtěl přisunout postel těsněji ke stěně, ale viděl, že žádné volné místo tam není a postel stojí těsně přimknutá ke zdi.

„Jak by se tu dala prostrčit tlapa?“ divil se Váša a dlouho nad tím přemítal, ale ani mámě, ani babičce nic neřekl. Pak začal prosit mámu, aby u něj seděla, dokud neusne. První večer, když u něj zůstala, nikdo pod postelí neškrabal, ale následující den Váša znovu uslyšel šramot a cvakání zubů. Stiskl máminu ruku, těžce dýchal a zeptal se:

„Mámo, ty nic neslyšíš?“

„Ne, synku, co bych měla slyšet?“

„Nic... A řekni mi, žijí tu vlci?“

„Ne, nežijí. Ti žijí daleko, moc daleko. Už spi.“

Váša si totiž předtím myslel, že k němu večer do pokoje přibíhá vlk a chce ho ukrást, stejně jako ukradl jednu holčičku, co mu o ní vyprávěla babička. Ale jestli tady vlci nejsou, tak z toho plyne, že ho chce zakousnout Broček za to, jak ho Váša bil. Tahle myšlenka mu jako osten propichovala jeho dětský mozek, tajil se mu dech a po těle se mu rozléval chlad. Když Váša usínal, krčil se strachy a mumlal:

„Bročku... odpusť... nekousej mě...“

Po čase si už Váša ve dne na Bročka ani nevzpomněl, smál se, běhal po venku s kamarády a občas ho napadlo, že je čas navštívit svou zahrádku. Když se však blížil večer, jako by od něj něco odhánělo veselou náladu a smích a padal na něj smutek; jen co svět ovládla temnota, každé zašramocení Vášu hluboce zneklidňovalo. S nepříjemným a vtíravým pocitem se ukládal ke spánku, a i když u něj seděla máma nebo babička, věděl, že se za postelí objeví černé tlapy a bude slyšet cvakání zubů. S napětím, sevřeným srdcem a těžkou hlavou čekal, dokud se neobjeví. A když začínalo úporné škrábání drápy po stěně, Váša pociťoval jakési hrozné uspokojení, protože měl za to, že je to nevyhnutelné a Broček se prostě musí pomstít.

Vášu to táhlo do lesa podívat se na Bročka a možná se s ním i smířit. Už několikrát se přiblížil k mlčenlivé stěně lesa, ale vejít tam se neodvážil. Styděl se před stromy, které viděly, jak bil Bročka klackem a kamením; zdálo se, že když přistoupí k tomu místu, kde Broček ležel, tak vrby, které se sklony nad bahniskem, pronesou:

„Odejdi, ty ošklivý kluku! Mazej odtud. Patříš do pekla.“

A k těm slovům se přidají ptáci svým zpěvem, les svým šepotem a rákos svým šelestem.

Jednou, když se Váša potuloval na kraji lesa, s rozechvělým srdcem a zastřenou myslí vešel do jeho útrob. Tam, stejně jako předtím, bylo napůl temno,

chladno a ozývaly se jen tlumené zvuky. Váňa se pokradmu skrze stromy vydal opatrně k bažině a už zdálky ho do nosu udeřil nepříjemný zápach zdechliny. Na místě, kde měl Broček ležet, už nebyl šedožlutý kus masa, ale zapáchající černý ohlodek. Váňa si ho nejprve mezi kupou kamení ani nevšiml, ale když přistoupil blíž, vyplašil z něj roj much a zástup černých brouků s dlouhýma rychlýma nohama.

Dlouho stál a díval se, jak mouchy a brouci, kteří se mezitím uklidnili, dojírají Bročkovu tělo a už ani nevnímal ten štiplavý pach zahnívající zdechliny, který naplňoval vzduch. Přemýšlel o tom, že už pro Bročka nemůže nic udělat, ač by se mu něco udělat chtělo a tím „něčím“ by rád odčinil svůj hřích. Přál si, aby v tu chvíli z rákosí vyšel čaroděj se zlatou hůlkou a řekl:

„Váňo, chceš, já tě sním, a za to bude Broček žít.“

Váňa by bez zaváhání odpověděl:

„Pust' se do toho...“

Ale čaroděj nepřicházel. Váňa si přál, aby z nebe přiletěl dobrý anděl a v rukách držel Bročka, veselého a pěkně vypaseného. Přál si, aby Broček řekl:

„Váňo, já se na tebe nezlobím.“

Ale nikdo, vůbec nikdo nepřicházel. Nebe bylo průzračné jako světlo; nad červeným květem monotónně bzučel čmelák.

V tu chvíli malý pětiletý člověk padl uprostřed husté zelené trávy na kolena a dlouze si povzdechl. Zabořil se do lepkavého, chladného bahna, sklonil hlavu, natáhl ruce k nebi a pronesl:

„Bročku můj nejmilejší! Já vím, že jsi v ráji, je ti tam dobře... odpust' mi... řekni, žes mi odpustil...“

Neozvala se však žádná odpověď.

„Nechce... neodpouští mi... dobře mi tak,“ míhalo se Váňovi hlavou, když se pomalu zvedal.

Zevnitř ho pohlcovalo tiché otupění. Teď si byl již úplně jistý, že se mu Broček pomstí. Když už se Váňa chystal jít domů, ještě jednou se přiblížil k černému masu, znovu se s podrážděným bzučením zdvihly mouchy a na všechny strany se šustivě rozutekli brouci. Váňa se zahleděl na ten odporný ohlodek a přemýšlel, že to on nese vinu na tom, že z Bročka zbylo něco tak hnusného a odpudivého.

„Bročku,“ zašeptal tiše.

V bažině zakvákala žába a s ještě větší důstojností se rozkymácel rákos. Náhle Váňa znovu ucítil ten mrtvolný a zatuchlý puch zdechliny, který mu vanul zpod nohou. Nedalo se dýchat, zdálo se, jako by mu do hrudi někdo vléval páchnoucí pomyje. Náhle Váňu zcela ovládl vztek, nečekaný a nesmlouvavý, a on začal se žhnoucíma očima rozhořčeně dupat po shnilém mase, které mu čvachtalo pod nohama.

„Nebojím se tě, ty zpropadený pse, nechceš mi odpustit, tak tady máš!“ křičel Váňa a když skončil s touhle divokou potupou, zasmál se; jeho smích se jako ozvěna nesl nad lhostejnou bažinou a ztrácel se kdesi v rákosí.

„Nebojím se tě,“ přesvědčivě pronesl Váňa a šel domů.

Když procházel kolem rudého pašíka, zastavil se a dlouho mu drbal břicho klacíkem. Vzpomněl si také na rajče, které už před drahnou dobou položil dozrát na chlívek. Hbitě se pro něj vyšvihl nahoru, ale rajče už rozklovali vrabci; Váňa se na ty nenechavce ani moc nezlobil, protože baklažánů tou dobou uzrálo už dost. Doma přiběhl za mámou, provinile se usmál a řekl:

„Maminko, běhal jsem kolem bahniska, upadl jsem a zamazal si kalhoty. Nezlob se, dej mi jiné, půjdu si ven hrát.“

Máma ho trochu vytahala za ucho, ale hned mu dala nové kalhoty a za chvíli už Váňa cválal po ulici na přepychovém klacku jako na koni a snažil se předstihnout ty nejlepší jezdce.

Večer s rozhodností prohlásil, aby u něj máma už neseseděla; a opravdu, už nikdo neškrabal o stěnu. Váňa radostně zašeptal:

„Aha, aha, vylekal se!“

V noci, když všichni spali, vzbudil se tím, jak ho kdosi rdousí. Otevřel oči a uviděl, že ho rdousí máma. Sklonila se nad ním a jednou rukou mu tiskne hrdlo.

„Proč... mě... škrťáš?“ zachroptěl Váňa.

Jenže v polospánku nepoznal, co se stalo: to ho nerdousila máma, ale had se mu ovinul kolem krku. Váňa ho chtěl odtrhnout, ale už to nebyl had, nýbrž Broček ho chytil za krk a kouše ho. Bolelo to i lechtalo zároveň. Váňa chytil Bročka oběma rukama a vší silou ho odtrhl od krku.

„Co to děláš, Bročku?“ ptá se Váňa. „Vždyť se nám spolu žilo dobře, každý den jsem ti nosil chleba, kosti a někdy i maso, a ty mě hryžeš.“

„A ty jsi zapomněl, jak jsi mě bil?“ vrčí Broček a z očí se mu sypou jiskry.

Váňa ztuhl a uviděl, že zpod postele vylézá čert s vidlemi a výsměšně cení zuby. Za ním ještě jeden... a další... je jich spousta! Všichni jsou černí, odporní a velcí. Váňa drkotal zubama – mrazivý děs ho ovinul svými ledovými pažemi – natáhl ruku dopředu, aby se bránil, ale Broček seskočil z postele, rozběhl se ke dveřím a schoval se za nimi; spolu s ním i všichni čerti.

V tu chvíli Váňa pocítil, že musí vstát z postele a doběhnout ke dveřím, za nimiž se schovával Broček i s čerty, i když věděl, že všichni vyskočí ze své skrýše, vrhnou se na něj a budou ho kousat a píchat vidlemi. Mrazivý děs, kvůli němuž mu dřevěněly nohy a třásly se, narůstal, ovládal celého Váňu, tiskl mu hrud v silném mrazivém objetí a kroutil mu ruce. V hlavě mu bušilo, jako by svrchu padal hustý kamenný déšť. Váňa chtěl zakřičet, volat o pomoc, ale jako by byl celý uvězněný v kovové kleci a nemohl pohnout ani rty ani jazykem. Nedokázal vydechnout, srdce se mu zastavilo, celé tělo trnulo a v hlavě ještě silněji bušily neviditelné kameny. Vyskočil na nohy a rozběhl se... U dveří se na něj vrhlo cosi temného, slizkého a chladného. Zmocnilo se ho to, tisklo, zalézalo do úst a vyvolávalo pocit nevolnosti; Váňa se svíjel, prohýbal, vzpíral se rukama i nohama, chroptěl, něco nesrozumitelného mumlal, rval se celým tělem, bil hlavou, a to cosi ho ještě silněji svíralo... nemohl se ani pohnout. Tížilo ho vědomí vlastní

bezmoci. Cítil, jak v něm vyhasíná život, vyškubl se s až nadpřirozenou silou, shodil ze sebe onu slizkou bytost, přerývaně zalapal po dechu a probudil se.

V tu chvíli uslyšel pod postelí zlostné škrabání a úporné cvakání zubů. Zavřeštěl, jako by ho na nože bral, a omdlel.

Březen 1919, Pavlohrad

Jazyková redakce: Věra Švomová, František Chlaň, Matěj Lipavský

Odborná jazyková konzultace: Tet'ana Matvijenko

Povídka byla přeložena z ukrajinského originálu podle vydání z roku 1919 (Валер'ян Підмогильний, Ваня. *Січ. Літературно-Науковий і Педагогічний Збірник*. Кн. I. № 59, 1919).